

RAQAMLI SOG'LIQNI SAQLASH PLATFORMALARINING IQTISODIY SAMARADORLIKKA TA'SIRI

Ziyodullayev Qahramon

Bolalar Milliy tibbiyot markazi bo'lim boshlig'i

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18467287>

So'nggi o'n yilliklarda raqamli texnologiyalar sog'liqni saqlash tizimining tashkiliy, iqtisodiy va boshqaruv mexanizmlarini tubdan o'zgartirib bormoqda. Elektron tibbiy yozuvlar (EHR), telemeditsina, raqamli registrlar, klinik qarorlarni qo'llab-quvvatlovchi tizimlar va integratsiyalashgan raqamli platformalar sog'liqni saqlashni nafaqat xizmatlar ko'rsatish sohasi sifatida, balki murakkab iqtisodiy tizim sifatida qayta shakllantirmoqda (JST, 2016).

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, raqamli sog'liqni saqlash platformalari faqat texnologik innovatsiya emas, balki iqtisodiy samaradorlikni shakllantiruvchi institutsional infratuzilma hisoblanadi (OECD, 2019; Jahon banki, 2019). Ular resurslar oqimini boshqarish, xarajatlarni optimallashtirish, ma'lumotlar asimmetriyasini kamaytirish va boshqaruv qarorlarini iqtisodiy asoslash imkonini beradi.

An'anaviy sog'liqni saqlash tizimlarida iqtisodiy samaradorlik ko'pincha resurslar hajmini oshirish orqali ta'minlangan bo'lsa, raqamli transformatsiya sharoitida samaradorlik resurslardan foydalanish sifati orqali shakllanmoqda (Grossman, 1972; OECD, 2020). Bu jarayonda raqamli platformalar markaziy rol o'ynaydi, chunki ular sog'liqni saqlash tizimini fragmentar tuzilma emas, balki yagona iqtisodiy boshqaruv makoniga aylantiradi.

O'zbekiston sharoitida ham raqamli sog'liqni saqlash platformalarining joriy etilishi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilanmoqda. “Raqamli O'zbekiston – 2030” strategiyasi sog'liqni saqlash tizimini raqamlashtirishni milliy iqtisodiy rivojlanishning muhim omili sifatida belgilaydi (O'zbekiston Respublikasi Prezidenti, 2020). DMED yagona raqamli tibbiyot platformasining joriy etilishi sog'liqni saqlash infratuzilmasining yangi iqtisodiy modelini shakllantirish yo'lida muhim qadam hisoblanadi (Uzinfocom).

Biroq ilmiy jihatdan muhim muammo shundaki, raqamli platformalar ko'pincha texnologik loyiha sifatida baholanadi, ularning iqtisodiy samaradorlikni shakllantirishdagi tizimli roli yetarlicha chuqur tahlil qilinmaydi. Shu sababli raqamli sog'liqni saqlash platformalarini iqtisodiy boshqaruv mexanizmi sifatida konseptual asoslash ilmiy va amaliy jihatdan dolzarb vazifa hisoblanadi.

Nazariy jihatdan sog'liqni saqlash iqtisodiyoti sog'liqni saqlash tizimini inson kapitalini ishlab chiqaruvchi tizim sifatida talqin qiladi (Grossman, 1972). Bu yondashuvga ko'ra, sog'liqni saqlash resurslari iqtisodiy o'sish va ijtimoiy barqarorlikning muhim omilidir.

Tizimli yondashuv esa sog'liqni saqlashni resurslar, jarayonlar va natijalar o'rtasidagi murakkab o'zaro bog'liqlik sifatida ko'rib chiqadi (Bertalanffy, 1968; Meadows, 2008). Raqamli platformalar aynan ushbu tizimli bog'liqlikni mustahkamlovchi mexanizm sifatida namoyon bo'ladi.

WHO va World Bank tadqiqotlarida raqamli sog'liqni saqlash platformalari “health system strengthening tool” — sog'liqni saqlash tizimini mustahkamlovchi institut sifatida talqin qilinadi (JST, 2019; Jahon banki, 2021). Bu yondashuv raqamli platformalarni xizmat ko'rsatish vositasi emas, balki tizimni boshqaruvchi infratuzilma sifatida baholaydi.

OECD tahlillariga ko'ra, raqamli platformalar sog'liqni saqlashda iqtisodiy samaradorlikni quyidagi mexanizmlar orqali oshiradi:

- resurslar taqsimotining aniqlashuvi,
- xizmatlar tannarxining pasayishi,
- boshqaruv qarorlarining tezlashuvi,
- ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv modeli (OECD, 2019; OECD, 2020).

Raqamli sog'liqni saqlash platformalari iqtisodiy samaradorlikka uch asosiy yo'nalish orqali ta'sir ko'rsatadi.

1. Resurslarni optimallashtirish mexanizmi

Raqamli platformalar resurslar oqimini real vaqt rejimida kuzatish va boshqarish imkonini beradi. Bu ortiqcha xarajatlar, dublikat xizmatlar va samarasiz jarayonlarni qisqartiradi (JST, 2016).

2. Xarajatlarni qisqartirish mexanizmi

Telemeditsina, elektron hujjatlashtirish va raqamli monitoring tizimlari tranzaksion xarajatlarni kamaytiradi, logistika xarajatlarini optimallashtiradi va xizmat ko'rsatish tannarxini pasaytiradi (Jahon banki, 2019).

3. Boshqaruv samaradorligi mexanizmi

Raqamli platformalar boshqaruv qarorlarini ma'lumotga asoslangan (data-driven) shaklga o'tkazadi. Natijada resurslardan foydalanish strategik rejalashtirish asosida amalga oshiriladi (OECD, 2020).

O'zbekiston sog'liqni saqlash tizimida raqamli platformalar iqtisodiy boshqaruv infratuzilmasiga aylanmoqda. DMED platformasi orqali ma'lumotlar integratsiyasi, elektron registrlar va raqamli monitoring tizimlari resurslar taqsimotining markazlashuviga xizmat qilmoqda (Uzinfocom).

“Raqamli O'zbekiston – 2030” strategiyasi raqamli platformalarni davlat boshqaruvi va iqtisodiy samaradorlikni oshirish mexanizmi sifatida belgilaydi (O'zbekiston Respublikasi Prezidenti, 2020). Bu raqamli sog'liqni saqlashni alohida soha emas, balki milliy iqtisodiy siyosat elementi sifatida talqin qilish imkonini beradi.

Raqamli sog'liqni saqlash platformalari sog'liqni saqlash tizimida iqtisodiy samaradorlikni shakllantiruvchi mustaqil mexanizm sifatida namoyon bo'ladi. Ular texnologik vosita emas, balki iqtisodiy boshqaruv infratuzilmasi hisoblanadi. Platformalar resurslarni boshqarish, iqtisodiy rejalashtirish va strategik qarorlar qabul qilishni yagona tizimga birlashtiradi.

Tezis natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli platformalarning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri ularning texnologik darajasiga emas, balki institutsional muhitga integratsiyalashuv darajasiga bog'liq. Shu sababli raqamli sog'liqni saqlash siyosati texnologik modernizatsiya emas, balki institutsional-iqtisodiy islohot sifatida olib borilishi lozim.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Bertalanffy, L. von. (1968). *General system theory*. New York: Braziller.
2. Grossman, M. (1972). On the concept of health capital and the demand for health. *Journal of Political Economy*, 80(2), 223–255.
3. Meadows, D. (2008). *Thinking in systems: A primer*. London: Earthscan.
4. OECD. (2019). *Health in the 21st century: Putting data to work for stronger health systems*. Paris: OECD Publishing.
5. OECD. (2020). *Digitalisation of public health: Opportunities and challenges*. Paris: OECD.

6. World Health Organization. (2016). *Monitoring and evaluating digital health interventions: A practical guide*. Geneva: WHO.
7. World Health Organization. (2019). *Recommendations on digital interventions for health system strengthening*. Geneva: WHO.
8. World Health Organization. (2021). *Global strategy on digital health 2020–2025*. Geneva: WHO.
9. World Bank. (2019). *Digital health interventions: An evidence gap map*. Washington, DC: World Bank.
10. World Bank. (2021). *Digital health assessment toolkit guide*. Washington, DC: World Bank.
11. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2020). *“Raqamli O'zbekiston – 2030” strategiyasi to'g'risidagi Farmon (PF-6079)*. Toshkent.
12. Uzinfocom. (n.d.). *DMED — O'zbekiston Yagona raqamli tibbiyot platformasi*. Toshkent.